

گزارش‌ها

در پی هماهنگی‌های بعمل آمده در جریان همایش بین‌المللی آسیای مرکزی و قفقاز و پیگیری طرفهای شرکت‌کننده در همایش، نخستین میزگرد مشترک دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی و دو موسسه آسیای مرکزی و قفقاز و راه ابریشم سوئد طی روزهای ۵ و ۶ خرداد ۱۳۸۶ در استکهلم «تحت عنوان انرژی و ممانعت از مناقشه در اوراسیا» برگزار گردید.

از سوی دفتر مطالعات، آقایان دکتر سید رسول موسوی، دبیر کل دفتر، دکتر عباس ملکی رئیس مرکز مطالعات خزر، دکتر منوچهر مرادی، دکتر علی بی‌نیاز و دکتر بهادر امینیان، روسای مرکز مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز، مرکز مطالعات انرژی و اقتصاد بین‌الملل و مرکز مطالعات استراتژیک به همراه آقای دکتر محمد حسن خانی استاد دانشگاه امام صادق (ع) حضور داشتند. آقایان دکتر نیکلاس سوانستروم رئیس، دکتر سوانته کورنل مدیر تحقیقات، اینگولف کیسو سفیر اسبق سوئد در کویت، کارلیس نرتنیکس رئیس سابق دانشکده دفاع ملی سوئد و کارل هاربو رئیس هیئت کمیسیون اروپا در افغانستان (۲۰۰۶ - ۲۰۰۲)، جیبوتی (۲۰۰۱ - ۱۹۹۶)، تانزانیا (۱۹۹۶ - ۱۹۹۱) و اوگاندا (۱۹۹۱ - ۱۹۸۷) نیز بعنوان شرکت‌کنندگان سوئدی در میزگرد حضور داشتند.

هدف از برگزاری این میزگرد از سوی طرف سوئدی، بحث و تبادل نظر در خصوص اهمیت انرژی در منطقه و تأثیر آن در حل و فصل مناقشات منطقه عنوان گردید. طرف ایرانی نیز با هماهنگی قبلی، ضمن یادآوری اهمیت و نقش جمهوری اسلامی ایران در منطقه در دو حوزه امنیت و انرژی، ضرورت توجه اتحادیه اروپا در بهره‌گیری از این موقعیت را مورد اشاره و تأکید قرار داد.

میزگرد در پنج نشست تحت عناوین «امنیت انرژی در اوراسیا»، «انرژی و اعتماد سازی در اوراسیا و روابط ایران و اتحادیه اروپا»، «انرژی و نقش قدرتهای منطقه‌یی در قفقاز»، «آسیای مرکزی و خاورمیانه»، «ایران، اوراسیا و امنیت منطقه‌یی» و «زیر ساختها و همکاری انرژی در آسیا» برگزار گردید که خلاصه مهمترین مباحث در هر یک از جلسات ارائه می‌گردد:

۱. نشست نخست: امنیت انرژی در اوراسیا

در این نشست آقایان دکتر موسوی و دکتر سوانستروم به تشریح و تبیین مطالب خود پرداختند. دکتر موسوی با طرح موضوع «ایران، منطقه و تحولات بین‌المللی» به روند تحولات در نظام جهانی اشاره کرد و نقش روزافزون بازیگران غیر دولتی را در این تحولات حائز اهمیت شمرد. او سپس به اهمیت پرونده هسته‌یی جمهوری اسلامی ایران بعنوان یک عنصر کلیدی در تحولات منطقه اشاره کرده، چالشهای مرتبط و سناریوهای پیش رو را تبیین نمود. آقای دکتر موسوی سه سناریوی محتمل‌الوقوع را اینگونه برشمرد: تداوم وضع موجود، «ادامه قطعنامه‌های شورای امنیت»، «حمله آمریکا به ایران» و «حل و فصل دیپلماتیک بحران» و در پایان سناریوی سوم را امری گریزناپذیر دانست و دلایل آن را برشمرد.

آقای دکتر سوانستروم بعنوان دومین سخنران این نشست؛ مطلب خود را تحت عنوان «همکاری در بخش انرژی در حوزه اوراسیا: چشم‌انداز و مشکلات» ارائه نمود. وی

ابتدا به نقش عنصر اعتمادسازی در تحولات منطقه اشاره نمود و در موضوع انرژی، ضرورت همکاری بین تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان را حائز اهمیت دانست. ایشان، همکاری در حوزه اوراسیا را ضعیف ارزیابی نموده و این امر را یکی از عوامل عقب‌ماندگی اقتصادی - اجتماعی منطقه دانست.

مباحث این جلسه حول محورهایی نظیر روابط ایران با روسیه و اتحادیه اروپا، نقش بخش خصوصی در انرژی هسته‌یی و اهتمام ایران در اعتمادسازی در موضوع برنامه‌های هسته‌یی قرار داشت. نحوه ایجاد اعتماد و گامهایی که در این جهت لازم است برداشته شود، مورد توجه قرار گرفت.

۲. نشست دوم: انرژی و اعتماد سازی در اوراسیا و روابط ایران و اتحادیه اروپا
آقای اینگولف کیسو نخستین سخنران این نشست بود که تحت عنوان «انرژی و اعتمادی سازی در اوراسیا» به ارائه مطالب خود پرداخت. وی پس از تشریح سوابق موضوع اعتماد سازی و ارائه چند مثال در این خصوص بویژه در ارتباط با بحث انرژی (از جمله طرح خط لوله گاز ایران - پاکستان - هند)، بر اهمیت منشور انرژی اروپا و نقش آن در اعتماد سازی تأکید نمود. وی با تأیید برخی کاستیهای این منشور، نحوه کارکرد آن را در اروپا تشریح و این سؤال را مطرح کرد که آیا این منشور نیز قابل‌الگو برداری در اوراسیا است.

آقای دکتر ملکی سخنران دوم این نشست، سخن خود را در باب «عرضه و تقاضای انرژی در اوراسیا» به اهمیت و نقش اروپا برای ایران و نحوه تأمین منافع دو طرف در موضوع انرژی در منطقه اشاره نمود. ایشان در ادامه به چالشهای موجود در اوراسیا و منابع ناامنی در منطقه پرداخته و ضمن مروری بر ظرفیتهای بخش انرژی در ایران و امکانات کشور برای انتقال انرژی منطقه به جهان خارج، توجه اروپا به این ظرفیتهای ضروری خواند.

آقای دکتر منوچهر مرادی سخنران سوم این نشست بود که به بحث در باب «جشم انداز همکاری ایران و اتحادیه اروپا در تأمین امنیت قفقاز جنوبی» پرداخت و ضمن تشریح نقش آفرینان و عناصر دخیل در ثبات و امنیت منطقه، به اشتراک برخی چالشها و فرصتها برای ایران و اتحادیه اروپا در منطقه اشاره کرد و به تشریح منافع مکمل دو نقش آفرین عمده حوزه قفقاز جنوبی، توجه طرف سوئدی را به ضرورت بهره‌گیری اتحادیه اروپا از ظرفیتهای ایران در منطقه معطوف کرد. ایشان ضرورت برداشتن برخی گامهای عملی نظیر برگزاری مذاکرات در سطوح رسمی و غیر رسمی و دعوت ایران به مذاکرات گروه «مینسک» و یا مذاکرات آتی در چارچوب سازمان ملل متحد در خصوص مسائل منطقه را مفید ارزیابی نمود.

پس از ارائه مقالات عمده مباحث به ظرفیتهای محدودیتهای عنصر انرژی در روند اعتماد سازی، همکاری منطقه‌یی از طریق سازمانهایی نظیر گروه مینسک سازمان همکاری و امنیت اروپا و تفکر برد - باخت در مقولات مربوط به انرژی در منطقه اختصاص داشت.

۳. نشست سوم: انرژی و نقش قدرتهای منطقه‌یی در قفقاز، آسیای مرکزی و خاورمیانه
این جلسه با سخنرانی آقای دکتر سوانته کورنل تحت عنوان «انرژی و نقش قدرتهای منطقه‌یی» آغاز شد. او ضمن ارزیابی نقش و اهمیت متفاوت نفت و گاز در منطقه، موضوع انتقال انرژی از منطقه را مورد ارزیابی قرار داد. آقای دکتر سوانته ظرفیتهای آذربایجان و ترکمنستان را در منطقه برشمرد و وابستگی اتحادیه اروپا به انرژی روسیه را موضوع با اهمیتی در اروپا دانست. وی در عین حال معتقد بود که صنعت نفت روسیه به دلیل توجه به درآمدهای کوتاه مدت و عدم سرمایه‌گذاری کافی، در وضعیت نامطلوبی قرار داد. وی در ادامه، توجه خود را ژئوپلیتیک انرژی در قفقاز و استراتژی اتحادیه اروپا در نیل به امنیت انرژی معطوف کرد. به اعتقاد وی، استفاده روسیه از حربه انرژی در جهت منافع

ایران نیست.

آقای دکتر محمد حسن خانی، سخنران بعدی این نشست، با عنوان «نقش قدرتهای منطقه‌یی در حوزه انرژی و ترتیبات امنیتی منطقه: دیدگاه ایران» به تشریح دیدگاههای خود پرداخت. ایشان ضمن تشریح اهمیت ایران در روند تحولات منطقه، ظرفیتهای این کشور را در جهت استقرار ثبات در منطقه برشمرد. ایشان منزوی ساختن ایران در منطقه را به سود غرب ندانسته و با ارائه برخی مثالها، نقش و اهمیت انرژی را بعنوان عامل بازدارنده‌یی در قبال تداوم مناقشات منطقه‌یی دانست. رفع انحصار بر عرضه و انتقال انرژی از دیدگاه این سخنران دوگام عملی عمده در جهت اعتماد سازی عنوان گردید. تبادل نظر در خصوص مطالب ارائه شده عمدتاً بر سیاست روسیه مبنی بر استفاده از انرژی بعنوان یک اهرم سیاسی و تلاش این کشورها برای رهایی از فشار روسیه متمرکز گردید.

۴. نشست چهارم: ایران، اوراسیا و امنیت منطقه‌یی

آقای کارلیس نرتنیکس در این نشست در باب «ایران و معمای امنیت منطقه‌یی» ایراد سخن کرد. او در ابتدا مروری بر تهدیدات و معضلات امنیتی ایران در منطقه داشته و با اشاره به نیازهای دفاعی ایران، هرگونه تلاش برای تأمین امنیت از سوی ایران را منطقی و مشروع دانست. وی ایران را در اتخاذ دو گزینه اساسی یعنی تلاش برای مسلح شدن به منظور مقابله با تجاوز احتمالی و یا ورود به ائتلافهای منطقه‌یی مخیر دانست. آقای دکتر امینیان سخنران دوم این نشست بود که با عنوان «ایران و بازی بزرگ جدید در اوراسیا» به طرح موضوع پرداخت. او ضمن مروری بر عناصر و نگرانیهای امنیتی جدید منطقه، منابع داخلی و نقش بازیگران منطقه‌یی و بین‌المللی در وضعیت ایجاد شده را مورد تجزیه و تحلیل قرار داد. سخنران ضمن برشمردن اهمیت و جایگاه ایران در منطقه، ظرفیتهای ایران را در ایفای نقش مثبت در استقرار صلح، اعتماد سازی

و معرفی اسلام واقعی؛ حائز اهمیت خواند.

مباحث مطروحه پس از ارائه مطالب سخنرانان بر موضوعاتی چون «شیوه‌های جنگ نامتقارن» و «نقش ایران در اوراسیا» متمرکز بود.

۵. نشست پنجم: زیر ساختها و همکاری در بخش انرژی در آسیا

آقای دکتر بی‌نیاز نخستین سخنران نشست پنجم بودند. ایشان در سخنرانی خود تحت عنوان «اتحادیه نفت و گاز آسیایی و همکاری منطقه‌ی در جهت ممانعت از مناقشه»، پس از تشریح اهمیت حوزه مدیترانه جنوبی برای اتحادیه اروپا و نقشی که ایران می‌تواند در تأمین نیاز اتحادیه به انرژی، عهده‌دار شود، ضرورت توجه به منافع و نیازهای مصرف‌کنندگان انرژی را مورد تأکید قرار داد و عدم توفیق اوپک در تأمین رفاد تولیدکنندگان نفت را بعنوان شاهدی بر این موضوع مطرح نمود. او همچنین اندیشه تشکیل اتحادیه پوئی مرکب از ایران و کشورهای حوزه خلیج فارس را مطرح و همگرایی در موضوع بازار و نحوه مخالفت برخی کشورها با این اندیشه را تشریح کرد. وی بر ضرورت همکاری ایران و اتحادیه اروپا بویژه ایفای نقش مثبت دو کشور سوئد و آلمان در تحقق طرحهای پیشنهادی پای فشرد.

آقای کارل هاربو، آخرین سخنران میزگرد بود. او با تأیید برخی طرحها و آرای ارائه شده توسط آقای دکتر بی‌نیاز، توجه اصلی خود را بر موضوع زیرساختهای انرژی بعنوان یک عنصر حیاتی در روند اعتماد سازی در منطقه معطوف نمود. به اعتقاد ایشان، اعتمادسازی بدون زیر ساختهای مورد نیاز که بتواند بین کشورهای حوزه اوراسیا ایجاد ارتباط نماید غیر ممکن است. وی ضرورت توسعه زیر ساختها در جهت انتقال برق و خطوط لوله نفت و گاز بین کشورهای منطقه را حائز اهمیت خواند و از اهم امور منطقه‌ی دانست.

۶. جمع‌بندی

در جمع‌بندی مباحث میزگرد، آقایان دکتر موسوی و دکتر نیکلاس سوانستروم ضمن ارزیابی مثبت از مباحث مطروحه در جهت نزدیکی دیدگاه‌های طرفین بویژه آشنایی طرف سوئدی با دیدگاه‌های ارائه شده از سوی سخنرانان ایرانی در دو حوزه «امنیت و انرژی» منطقه، بر ضرورت تداوم مباحث طی میزگردهای آتی تأکید کردند. به اعتقاد آنان، تداوم چنین جلساتی در جهت تقویت اعتمادسازی در روابط ایران و اتحادیه اروپا بسیار مفید واقع شده و ارائه گزارشی از آن به مسئولین ذیربط در جمهوری اسلامی ایران و اتحادیه اروپا می‌تواند در تشدید مناسبات فیما بین و پیشبرد همکاری‌های منطقه‌یی مؤثر واقع شود. همچنین مقرر شد متن کامل سخنرانیها در یک مجلد به زبان انگلیسی درج و منتشر گردد و در اختیار طرفین قرار گیرد.

ملاحظات

۱. در جلسه افتتاحیه میزگرد، علاوه بر آقایان دکتر موسوی و دکتر سوانستروم، جناب آقای قشقاوی سفیر محترم جمهوری اسلامی ایران در استکهلم نیز ایراد سخن کردند. او با اشاره به افزایش روزافزون مصرف انرژی در جهان، نقش حوزه اوراسیا در تأمین انرژی و جهان را حائز اهمیت ارزیابی کرده و بر ضرورت همکاری منطقه‌یی در مباحث انرژی و امنیت تأکید نمود.

۲. موسسه آسیای مرکزی - قفقاز و برنامه راه ابریشم (The Central Asia - Caucasus Institute & Silk Road Program) یک موسسه تحقیقاتی مشترک است که بعنوان بخشی از دانشکده مطالعات بین‌المللی پیشرفته «پل نیتز» وابسته به دانشگاه جان هاپکینز فعالیت دارد. حوزه مطالعات این موسسه شامل موضوعاتی نظیر امنیت، مناقشه و توسعه در حوزه آسیای مرکزی و قفقاز است و فعالیت آن از طریق برگزاری میزگردهای علمی و سخنرانی، انتشار فصلنامه و بولتن، آموزش، همکاری‌های تحقیقاتی

انجام می‌گیرد. موسسه مذکور یکی از معتبرترین مراکز مطالعاتی در اروپا و آمریکا است که در خصوص مسائل حوزه شوروی سابق، چین، ایران و افغانستان بکار تحقیق مشغول است.

۳. موسسه مذکور در حال حاضر در زیر مجموعه دانشگاه اوپسالا فعالیت دارد؛ لکن بزودی مستقل و به وزارت امور خارجه سوئد نزدیک خواهد شد.

۴. برگزاری جلسات به بهترین شکل صورت گرفته و طرف سوئدی در سطح بسیار مطلوب و شایسته‌یی از شرکت کنندگان ایرانی پذیرایی کرده است. براساس اعلام رئیس مؤسسه سوئدی، تمامی هزینه‌ها از سوی وزارت امور خارجه سوئد تأمین شده است.

۵. معاون مدیر کل مشترک‌المنافع نیز قرار بود در ترکیب هیئت ایرانی قرار گیرد که به دلیل تأخیر در صدور روادید از سوی سفارت سوئد در تهران، موفق به حضور در میزگرد نشد.

دیدگاهها و سخن پایانی

برگزاری میزگرد با یکی از مهمترین مراکز مطالعاتی اروپایی در حوزه اوراسیا، گام بزرگی در جهت پیشبرد اهداف دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه است. اهمیت این رویداد در شرایطی که برخی مؤسسات اروپایی و آمریکایی همچنان تحریم دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی را در دستور کار خود قرار داده‌اند، دو چندان می‌نماید. آمادگی طرف سوئدی برای شنیدن آرا و دیدگاههای طرف ایرانی و تمایل به انعکاس آن در محافل تأثیرگذار در اتحادیه اروپا بیانگر نقش ارزشمند دیپلماسی راه دوم در مناسبات ایران و کشورهای اروپایی است.